

فصل سوم: شناسایی و اولویت‌بندی رشته‌های کسب‌وکاری استان خراسان رضوی

اهداف فصل

شناسایی رشته‌های فعالیت‌های اصلی استان (که منجر به بهبود توسعه دینامیک اشتغال مناطق می‌شود) / اولویت‌بندی رشته‌های فعالیت‌های موثر بر اقتصاد استان (بر اساس شاخص‌های روابط بین‌رشته‌ای، اندازه، ارتباط، مزیت رقابتی، پتانسیل ارتقاء کار، میزان توسعه‌پذیری رشته، تأثیرمداخله)

شناسایی و اولویت‌بندی رسته‌های کسب‌وکاری خراسان رضوی

۳.۱ معرفی و شناسایی رسته فعالیت‌های کسب‌وکاری استان خراسان رضوی

استان خراسان رضوی، متناسب با مزیت‌های طبیعی و منطقه‌ای خود دارای کسب‌وکارهای فعالی بوده که بخش قابل توجهی از اشتغال منطقه را در خود جای داده است. جهت شناسایی این رسته فعالیت‌ها سعی شده است که بر مبنای تحلیل دینامیک اشتغال که در فصل قبل ارائه شد، رسته‌های تاثیرگذار بر وضعیت اقتصادی و اشتغال هر منطقه شناسایی شود. بنابراین با استفاده از اطلاعات ثانویه (اطلاعات مراکزی همچون مرکز آمار، وزارتخانه‌ها، اطلاعات و آمار نهادهای مرتبط) موجود و همچنین مطالعات میدانی (حاصل از بازدیدهای میدانی، مصاحبه با افراد بومی و خبرگان استانی)، این رسته‌های کسب‌وکاری شناسایی شدند. همانطور که در بخش قبل نیز بیان شد، موقعیت جغرافیایی و اقلیمی استان بگونه‌ای است که تنوع اشتغال در آن با محوریت حوزه‌های خدمات گردشگری، کشاورزی، صنعت و معدن به چشم می‌خورد.

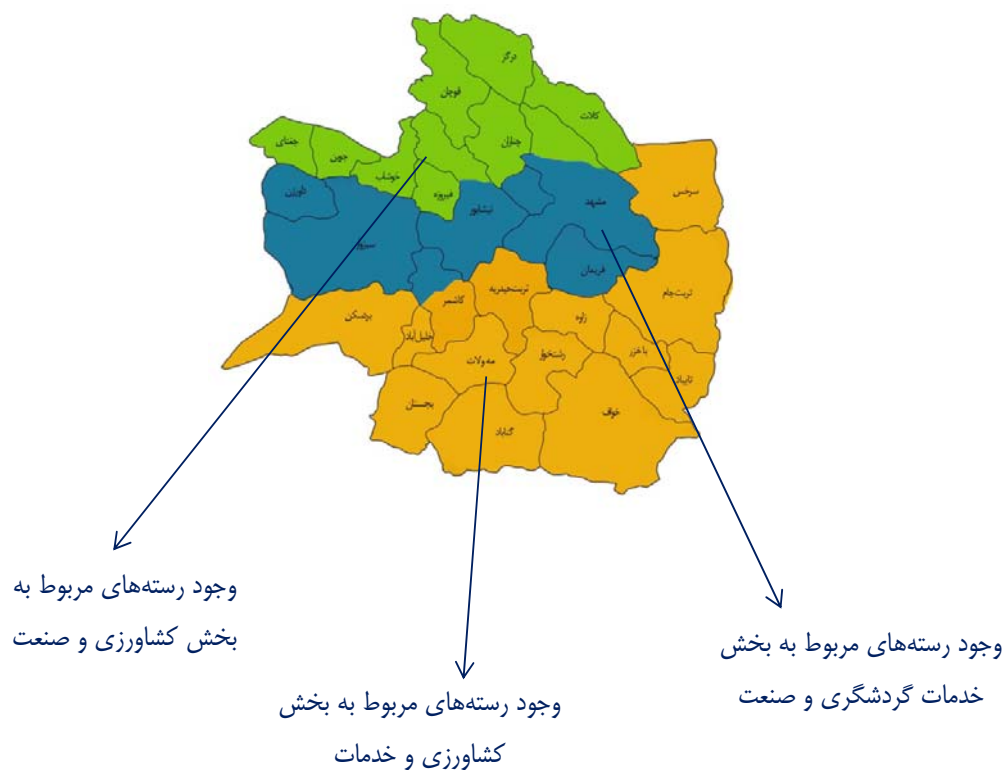
منطقه ۱: با محوریت کشاورزی (زراعت، باغداری و دامداری) و صنایع (غذایی)

منطقه ۲: خدمات گردشگری، صنعت

منطقه ۳: کشاورزی و خدمات

شکل ۱۳. مناطق استان خراسان

رضوی

در زیر لیست مهم‌ترین رسته فعالیت‌های استان که بر پایه تحلیل اسناد و مطالعات بالادست و مصاحبه با خبرگان و کارشناسان استان و تحلیل مشاهدات از وضعیت استان در سه منطقه یاد شده در تصویر بالا بدست آمده‌اند، ارائه شده است. لیست زیر عناوین رسته‌های مهم استان بوده که دارای تجمع اشتغال در استان هستند.

جدول ۲۸- رسته فعالیت‌های اصلی استان به تفکیک موضوع و شهرستان

عنوان رسته	محل تمرکز	منطقه دینامیک اشتغال
پوشاک	مشهد	۲
مبلمان و صنایع چوب	بینالود	۲
فرش دستباف	استان	۳ و ۲ و ۱
صنایع پلاستیک	مشهد و سبزوار	۲
لوله کشی و تاسیسات	مشهد	۲
صنایع سنگ	گناباد	۳
صنعت چاپ و نشر	مشهد	۲
طلا و جواهر آلات	مشهد و نیشابور	۲
انگشترسازی	مشهد	۲
صنعت فیروزه	نیشابور	۲
صنایع بسته‌بندی	مشهد	۲
کیک، کلوچه و شکلات	مشهد، قوچان، چناران	۲ و ۱
صنایع لبنی	استان	-
گیاهان دارویی	استان	-
زعفران	مشهد و جنوب	۳ و ۲
پسته	فیض آباد مه ولات	۳
پرورش مرغ بومی	استان	-
زنبور داری	قوچان، چناران	۲ و ۱
پرورش ماهی سرد آبی	دره گر، قوچان چناران	۲ و ۱
محصولات گلخانه ای	استان	-
انگور و کشمش	قوچان، کاشمر، خلیل آباد	۳ و ۱
تولید انار	بجستان، کاشمر، خلیل آباد	۳
کشت خربزه	مشهد، تربت جام	۳ و ۲
کشت چغندر قند	قوچان، نیشابور، سبزوار	۲ و ۱
سایر محصولات باغی (سیب، گلابی و...)	طرقبه، چناران نیشابور	۲ و ۱
کشت پنبه		
تولید گوشت قرمز	مشهد، قوچان و نیشابور	۲ و ۱
کشت گندم و جو	قوچان	۱
فرآوری و بسته‌بندی میوه و خشکبار	قوچان، مشهد نیشابور، سبزوار	۲ و ۱
ابریشم بافی	بایگ	۳
حمل و نقل و ترانزیت	استان	-
خودرو	مشهد، نیشابور	۲ و ۱
ساختمان	مشهد، نیشابور	۲ و ۱

۲و۱	مشهد، نیشابور	گردشگردی
۲	مشهد	هتل و اماکن اقامتی
۲	مشهد، چناران	صنایع رُب گوجه فرنگی
۲	مشهد	صنایع ظروف چینی
۲	مشهد	کفش و مصنوعات چرمی

۳,۲ اولویت‌بندی رسته فعالیت‌های کسب‌وکاری استان خراسان رضوی

از آنجایی که تمرکز بر تک تک رسته‌ها جهت مداخله توسعه‌ای از نظر بودجه و منابع در دسترس امکان‌پذیر نخواهد بود. این بخش سعی دارد تا از طریق روش‌های کمی و کیفی به معرفی اولویت‌های کسب‌وکاری استان بپردازد. فرایند اولویت‌بندی در ۳ گام اصلی (مطابق زیر) انجام می‌شود. در گام اول رسته فعالیت‌های استان بر مبنای میزان اشتغال و درآمد رتبه‌بندی می‌شوند تا بتوان رسته‌های دارای بیشترین تعداد اشتغال و درآمد را شناسایی نمود. در گام دوم با توجه به شاخص‌ها و استانداردهای زیست محیطی و انرژی، رسته‌های انتخاب شده در گام اول، اولویت‌بندی خواهند شد. در نهایت به منظور انتخاب رسته فعالیت‌های اصلی و محوری استان که توسعه آن‌ها منجر به توسعه کل استان می‌شوند، اولویت‌بندی بر مبنای روش ترکیبی^۲ انجام خواهد پذیرفت. در تمامی مراحل از شاخص‌ها و معیارها کمی و کیفی استفاده شده است که از طریق آمار (کمی)، مصاحبه و مشارکت نخبگان (کیفی) استخراج شده‌اند.

شکل ۱۴- سه گام اولویت‌بندی مورد استفاده در گزارش

^۲ - روش ترکیبی ارائه شده در این گزارش در بردارنده شاخص‌های اصلی توسعه اقتصاد منطقه‌ای و توسعه کسب‌وکار بوده که در ادبیات موضوع توسعه مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۳,۲,۱ اولویت‌بندی بر اساس اشتغال و درآمد رسته

از آنجا که یکی از اهداف اصلی این طرح تحلیل وضعیت اشتغال و عوامل اثرگذار بر آن می‌باشد، در ابتدا، اولویت‌بندی از طریق دو شاخص تعداد شاغلین و میزان درآمد صورت می‌پذیرد. مزیت اصلی این مرحله آن است که رسته‌های کسب‌وکاری که دارای بیشترین اشتغال^۳ و درآمد^۴ هستند، شناسایی شده و مراحل تخصصی اولویت‌بندی بر روی آن‌ها انجام خواهد شد. در همین راستا ۱۰ رسته که عمده‌ی حجم اشتغال استان را به خود اختصاص داده‌اند شناسایی شد. این رسته‌ها که بیش از ۷۵٪ اشتغال رسته‌های شناسایی شده استان را شامل می‌شوند، در جدول زیر نشان داده شده‌اند.

جدول ۲۹- رسته فعالیت‌های اولویت‌دار استان خراسان رضوی بر اساس دو شاخص درآمد و اشتغال

اولویت	عنوان رسته
۱	توریسم و گردشگری
۲	زعفران
۳	فرش
۴	پوشاک
۵	تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو
۶	پسته
۷	محصولات لبنی
۸	تولید کفش و مصنوعات چرمی
۹	تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی
۱۰	تولید و فراوری گیاهان دارویی

۳,۲,۲ اولویت‌بندی بر اساس مسائل زیست محیطی و انرژی

یکی از الزامات توسعه متوازن، در نظر داشتن تمامی جوانب مربوط به اقتصاد منطقه است. از مهم‌ترین ابعاد توسعه پایدار در هر منطقه در نظر گرفتن شاخص‌های «زیست محیطی (تخریب محیط زیست)» و «استفاده از انرژی (برق، آب، سوخت)» است که با لحاظ آن‌ها می‌توان توسعه منطقه را بشکلی کارا و متناسب با بهره‌برداری صحیح از منابع و مزیت‌های موجود پیگیری نمود. با توجه به اولویت‌بندی انجام شده در بخش قبل و معرفی رسته‌های اولویت‌دار استان رسته فعالیت‌های منتخب استان بر اساس مسائل زیست‌محیطی و انرژی ارائه شده است.

^۳ - در ادبیات توسعه به منظور شناسایی مزیت‌های اقتصادی یک منطقه، تجمع‌های جغرافیایی یک کسب‌وکار، مورد توجه قرار می‌گیرد، چراکه وجود مزیت‌های طبیعی و یا بعضاً غیرطبیعی در یک منطقه منجر به شکل‌گیری کسب‌وکارهایی می‌شود که قابل تکرار می‌باشند. این تکرار پذیری در نهایت منجر به شکل‌گیری یک تمرکز جغرافیایی در آن منطقه شده که این تمرکز جغرافیایی درصد بالایی از اشتغال منطقه را در خود جای می‌دهد. لذا شاخص میزان اشتغال (فارغ از صنایع بزرگ) شاخص موثری بر شناسایی کسب‌وکارهای محوری در استان خواهد بود.

^۴ - از طرف دیگر یک کسب‌وکار مناسب، باید دارای درآمد کافی برای شاغلان آن باشد تا از یک طرف برای فعالان فعلی به عنوان یک شغل پایدار به حساب آید و از طرف دیگر تمایل برای اشتغال در آن کسب‌وکار در جویندگان کار ایجاد شود. لذا معیار دوم که می‌تواند در فقرزدایی از منطقه نیز تاثیرگذار باشد معیار درآمد هست.

جدول ۳۰- اولویت‌بندی بر اساس مسائل زیست محیطی و انرژی

اولویت	عنوان رشته
۱	توریسم و گردشگری
۲	زعفران
۳	تولید و فرآوری گیاهان دارویی
۴	فرش
۵	پوشاک
۶	پسته
۷	تولید کفش و مصنوعات چرمی
۸	محصولات لبنی
۹	تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو
۱۰	تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی

همانطور که در جدول فوق نیز نشان داده شده است رشته فعالیت‌های صنعتی استان به دلیل ساختار سنتی عمدتاً دارای آلودگی‌های زیست محیطی و عملکرد غیربهره‌ور در مصرف منابع هستند. بعد از آن رشته فعالیت‌ها مربوط به دامداری (لبنی) نیز به دلیل ساختار سنتی و همچنین نبود واحدهای صنعتی در آن عمدتاً ایجاد کننده آلودگی‌های زیست محیطی نسبت به سایر کسب‌وکارهای استان هستند.

۳,۲,۳ اولویت‌بندی بر اساس روش ترکیبی

در این قسمت به منظور تکمیل اولویت‌بندی رسته فعالیت‌های مشخص شده در دو بخش قبل، اولویت‌بندی بر مبنای شاخص‌های تاثیرگذار بر ایجاد اشتغال پایدار شامل شاخص‌های روابط اثرگذار پایین دستی - بالادستی، اثرگذاری‌های چند لایه کسب‌وکاری، سنجش وضعیت اشتغال، گروه‌های هدف اشتغال، رقابت‌پذیری، قابلیت ارتقا، اثرات مداخله توسعه‌ای و ظرفیت توسعه یافتگی هریک از رسته کسب‌وکارها، صورت خواهد پذیرفت. جدول زیر معیارها و زیرمعیارهای اولویت‌بندی را نشان داده است. در ادامه هر یک از این عوامل به تفکیک مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۳۱- مجموعه شاخص‌های ترکیبی استفاده‌شده جهت اولویت‌بندی رسته فعالیت‌های استان

عوامل	معیارها
روابط بین رسته‌ای	روابط اثرگذاری اشتغال بالادستی و پایین دستی
	اثر متقابل (Compositional)
اندازه، ارتباط	تعداد بنگاه‌ها
	تعداد نیروی کار شاغل
	کل درآمد سالانه
	ارزش صادرات سالانه
	تعداد جوانان تحصیل کرده درگیر
	تعداد زنان درگیر
	تعداد معلولین درگیر
مزیت رقابتی	مزیت (طبیعی (امتیاز ۱)، عمومی (امتیاز ۳)، منحصر به فرد (امتیاز ۵))
	سهم بازار
	حجم تقاضای موثر بالفعل
	تمایز
پتانسیل ارتقا کار	ارتقا (امتیاز ۵)، تغییر فعالیت (امتیاز ۳)، بقاء (امتیاز ۱)
میزان توسعه‌پذیری رسته	جذابیت سرمایه‌گذاری
	سرمایه اجتماعی رسته
	رابطه بین نهادی دستگاه‌های متولی توسعه مرتبط با رسته
	رابطه بین تشکل‌ها مرتبط با رسته
تأثیر مداخله	تعداد شبکه‌های همکاری شکل گرفته
	میزان افزایش درآمد
	تعداد خانواده‌های متأثر
	تعداد شغل قابل ایجاد
	پتانسیل ایجاد شغل برای افراد آسیب پذیر
	پتانسیل کسب بازارهای جدید

روابط بین رشته‌ای

برخی از رشته‌های فعالیت‌های اصلی کسب‌وکار استان دارای اثرگذاری بر سایر رشته‌های فعالیت‌های دیگر استان می‌باشند. پس، روابط اثرگذار بین آن‌ها مورد ارزیابی و تحلیل قرار می‌گیرد تا بتوان برنامه‌های توسعه را طراحی و تدوین نمود. این تحلیل با شناسایی بخش‌هایی از زنجیره ارزش رشته فعالیت مورد نظر که دارای اثرگذاری بر سایر حلقه‌های زنجیره ارزش رشته‌های دیگر می‌باشند، قابلیت توسعه هدفمند رشته و منطقه را فراهم می‌آورند. کشف چنین روابطی به منظور توسعه پایدار و هدفمند استان بسیار حیاتی خواهد بود.

اثر متقابل بین رشته‌های اولویت‌دار

جدول زیر بیان‌کننده روابط و اثرات متقابل هر یک از رشته‌های کسب‌وکاری از منظر وابستگی، ارتباط کسب‌وکاری و اثرات توسعه‌ای بر یکدیگر می‌باشد. برای این منظور شدت روابط بین رشته‌ای با اعداد ۱ تا ۳ تعریف شده است. (۱= بدون رابطه، ۲= رابطه ضعیف، ۳= رابطه قوی).

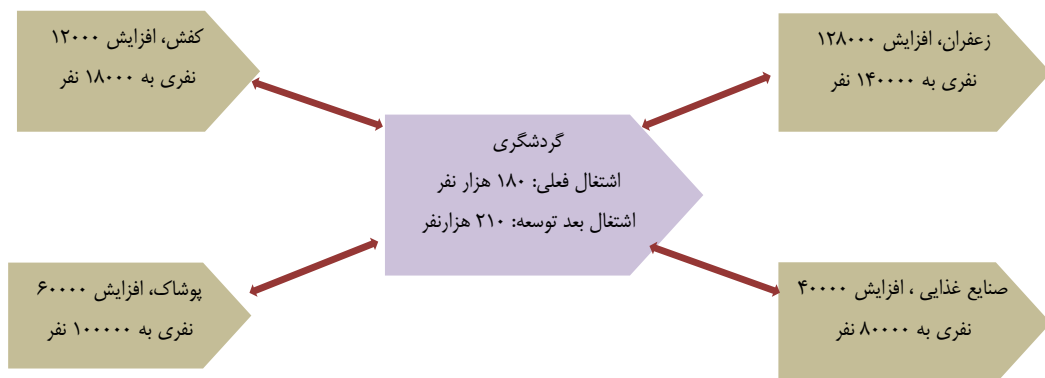
جدول ۳۲- اثر متقابل بین رشته‌های اولویت‌دار استان

رشته / رشته فعالیت	گیاهان دارویی	زعفران	پسته	پوشاک	فرش	گردشگری	صنایع پلاستیک و بسته‌بندی	محصولات لبنی	صنایع غذایی	کفش و مصنوعات چرمی
کفش و مصنوعات چرمی	۱	۱	۱	۳	۱	۳	۲	۱	۱	
صنایع غذایی	۲	۲	۲	۱	۱	۳	۳	۲		
محصولات لبنی	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۳			
صنایع پلاستیک و بسته‌بندی	۱	۲	۲	۲	۱	۱				
گردشگری	۲	۳	۳	۳	۲					
فرش	۲	۱	۱	۱						
پوشاک	۱	۱	۱							
پسته	۲	۱								
زعفران	۳									
گیاهان دارویی										

طبق جدول فوق، بیشتر ارتباط و اثرگذاری بین رسته‌ای در کسب‌وکاری گردشگری است. بنابر تحلیل دینامیک اشتغال استان، مشخص گردید که بسیاری از رسته‌های شکل گرفته در استان خراسان رضوی به واسطه مزیت منحصر به فرد حرم مقدس امام رضا(ع) با محوریت شهر مشهد شکل گرفته است و بسیاری از رسته‌های فعالیتهایی همچون زعفران، پسته و صنایع غذایی نیز به واسطه حضور زائرین در استان بصورت سوغات و امثال آن به فروش می‌رسد. بنابراین رسته محوری استان خدمات گردشگری است که دارای اثرگذاری بسیاری بر رسته‌های دیگر است. بعد از آن رسته فعالیت بسته‌بندی دارای اهمیت بسیار بر سایر رسته‌های فعالیتهای کفش، پوشاک، پسته، زعفران، صنایع غذایی و گیاهان دارویی داشته است. چرا که این رسته‌ها به واسطه ماهیت خود عمدتاً در تکمیل زنجیره ارزش محصول (طراحی و بسته‌بندی محصولات) ایفای نقش کرده و دارای اثرگذاری قابل توجهی است. در نهایت رسته‌های کشاورزی استان نیز به واسطه همپوشانی‌های نیروی کار خود اثرگذاری قابل توجهی بر یکدیگر هستند.

از منظر اثرگذاری اشتغال نیز، رسته فعالیت محوری گردشگری استان اثرگذارترین رسته اشتغال است. توسعه مجزای این رسته (که منجر به جذب گردشگر جدید و یا افزایش مدت زمان اقامت گردشگر شده) رشد اشتغال در سایر رسته‌های دیگر استان به دلیل افزایش تقاضای محصولات محقق خواهد شد. برآوردهای میدانی و مطالعات انجام شده نشان می‌دهد در صورت توسعه تک بعدی رسته فعالیت کفش میزان افزایش اشتغال در آن به اندازه ۱۰۰۰ نفر بوده، درحالی که با توسعه رسته گردشگری افزایش اشتغال در رسته کفش به میزان ۵۰۰۰ نفر خواهد بود. شکل زیر روابط بین رسته‌ای و اثرگذاری توسعه رسته گردشگری بر چهار رسته زعفران، صنایع غذایی، پوشاک و کفش از منظر اشتغال را نشان می‌دهد.

شکل ۱۵- اثر اشتغالی رسته گردشگری بر سایر رسته‌های منتخب استان

با توسعه صنعت گردشگری استان میزان اشتغال در حدود ۱۸۰۰۰۰ نفر مستقیم آن به ۲۱۰۰۰۰ نفر افزایش خواهد یافت و به واسطه توسعه آن و جذب گردشگر بیشتر رسته‌های دیگر استان رشد قابل توجهی در اشتغال را تجربه خواهند کرد.

اندازه و ارتباط بنگاه‌ها-اشتغال

همانطور که در دینامیک اشتغال نیز بیان گردید، محوریت اشتغال در استان خراسان رضوی بر پایه گردشگری و خدمات واسطه، صنعت و کشاورزی می‌باشد. توسعه نیافتگی اقتصادی و کسب‌وکاری این استان سبب شده است تا اغلب کسب‌وکارها بصورت خرد و کوچک شکل بگیرند. آمارها نشان می‌دهد بیش از ۸۰٪ اشتغال در بنگاه‌های خرد و کوچک استان است، این میزان بیش از ۹۵٪ کل اشتغال استان را شامل می‌شود. عمده افراد شاغل در این استان دارای مهارت کافی نیستند و انتقال دانش بصورت ضمنی صورت می‌گیرد. رشته‌های تخصصی دانشگاهی کمتر در راستای مزیت‌های ویژه استان بوده و عمدتاً به علوم تئوریک می‌پردازد. به دلیل توسعه نیافتگی بخش کشاورزی و درآمد کمتر نسبت به بخش‌های دیگر اقتصادی برای کارگران و کارمندان، جوانان استان تمایل چندانی به اشتغال در این بخش نداشته و عموماً جذب مشاغل خدماتی و یا تجارت با محوریت گردشگری بصورت غیررسمی می‌شوند. جدول زیر شرح کلی وضعیت مشاغل در رشته‌های اولویت‌دار استان می‌باشد که بطور مفصل مورد بررسی قرار گرفته است

جدول ۳۳- شاخص‌های اساسی اشتغال مربوط به رشته‌های منتخب استان خراسان رضوی (نفر)

رسته / رشته فعالیت	گیاهان دارویی	زعفران	پسته	کفش	پوشاک	فرش	گردشگری	صنایع پلاستیک	صنایع لبنی	صنایع غذایی (کیک، کلوچه کمپوت و کنسرو)
خانگی	۵۰۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰۰	۵۰۰۰	۸۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰	۳۰۰۰۰	۱۰۰۰
معلولین	۱۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۱۰۰۰	۵۰۰	۵۰۰۰	۲۰۰	۵۰۰	۱۰۰
زنان سرپرست خانوار	۲۰۰۰	۳۰۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۳۰۰	۷۰۰	۵۰۰۰	۵۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰
رسمی	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۵۰۰	۴۰۰۰	۴۰۰۰۰	۱۵۰۰۰	۵۰۰۰۰	۸۰۰۰	۵۰۰۰	۳۰۰۰۰
غیررسمی	۷۰۰۰	۱۲۶۰۰۰	۲۴۵۰۰	۸۰۰۰	۲۰۰۰۰	۸۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۲۰۰۰	۱۵۰۰۰	۱۰۰۰۰
کل اشتغال (نفر)	۸۰۰۰	۱۲۸۰۰۰	۲۵۰۰۰	۱۲۰۰۰	۶۰۰۰۰	۹۵۰۰۰	۱۸۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۴۰۰۰۰

مزیت رقابتی

شاخص مزیت رقابتی استان خراسان رضوی به چهار زیر شاخص مزیت‌های طبیعی، سهم بازار، حجم تقاضای موثر بالفعل و تمایز تقسیم می‌شود. هر یک از این زیرشاخص‌ها به تفکیک رشته‌های اولویت‌دار استان بصورت مجزا اندازه‌گیری شده و در جدول تصمیم‌گیری برای اولویت‌بندی نهایی مورد استفاده قرار گرفته است. در این قسمت تحلیل کلی هر یک از شاخص‌ها مطرح خواهد شد.

• نوع مزیت

وجود مکان زیارتی مزیت منحصر به فرد استان تلقی می‌شود. رشته کسب‌وکارهای استان طی سالیان گذشته نیز به واسطه همین مزیت شکل گرفته‌اند. مزیت دیگر استان منابع طبیعی و آب و هوایی است که امکان کشت برخی از محصولات از جمله زعفران، پسته و دیگر محصولات باغی و زراعی و دامی را فراهم کرده است. جدول زیر نوع مزیتی که رشته‌ها بر آن متکی هستند را نشان می‌دهند. این نوع تحلیل از آن جهت مورد اهمیت است که توجه به نوع مزیت یک کسب‌وکار رابطه مستقیمی با پایداری آن

کسب‌وکار و تسریع در برنامه‌های توسعه‌ای خواهد داشت. از این رو رسته فعالیت گردشگری و زیارتی استان تنها دارای مزیت منحصر به فرد بوده و رسته فعالیت‌های کفش، پوشاک، صنایع غذایی و بسته‌بندی نیز دارای مزیت ژنریک می‌باشند. منظور از مزیت ژنریک آن است که زیرساخت‌های موجود در برای شکل‌گیری آن رسته‌ها بگونه‌ای وجود داشته که امکان توسعه آن را فراهم می‌کند. به عنوان مثال ورود گردشگر به استان منجر شده است تا بسیاری از رسته‌های دیگر استان بصورت غیر مستقیم تحت اثر آن رشد نماید. همچنین رسته فعالیت‌های کشاورزی نیز به دلیل برخورداری از منابع طبیعی موجود استان و اثرگذاری غیرمستقیم مزیت منحصر به فرد گردشگری دارای رونق نسبی است.

جدول ۳۴- مقایسه رسته‌های منتخب استان بر اساس شاخص نوع مزیت

توضیح	نوع مزیت			رسته / رسته فعالیت
	منحصر به فرد	ژنریک	طبیعی	
	-	-	✓	گیاهان دارویی
وجود دشت‌های وسیع، شرایط آب و هوایی منطقه،	-	-	✓	زعفران
وجود آب‌های سطحی، نزولات فصلی و عدم استفاده ژنریک از منابع	-	-	✓	فرش
	-	-	✓	پسته
	-	✓	-	محصولات لبنی
شکلگیری زیرساخت‌های تولید محصولات غذایی بواسطه وجود تعداد بالای زائر در استان. همچنین به واسطه حجم بالای تجارت استان و فروش محصولات به گردشگران برخی از صنایع همچون صنایع بسته‌بندی رونق بالاتری نسبت به سایر صنایع می‌باشند.	-	✓	-	پوشاک
	-	✓	-	صنایع پلاستیک و بسته‌بندی
	-	✓	-	کفش و مصنوعات چرمی
	-	✓	-	صنایع غذایی
وجود حرم امام هشتم شیعیان (ع)	✓	-	-	گردشگری

• سهم بازار، حجم تقاضای موثر بالفعل و تمایز

از دیگر شاخص‌های اولویت‌بندی در این بخش «سهم بازار» و «حجم تقاضای موثر بالفعل» می‌باشند. در زیرشاخص «سهم از بازار» توجه به سهم تولید محصول یا خدمت در سطح کشور مد نظر می‌باشد، به عنوان مثال در جدول زیر سهم بازار زعفران استان ۸۵٪ از کل تولیدات کشور می‌باشد اما با توسعه بازار این محصول، قابلیت افزایش این سهم تا ۹۰٪ (حجم تقاضای موثر بالفعل) نیز وجود دارد. همانطور که در جدول زیر مشخص است، محصولات غذایی، پوشاک، کفش و پسته استان به ترتیب دارای بیشترین سهم از تولید کشور در میان سایر رسته‌ها می‌باشند. رسته فعالیت‌های گردشگری، زعفران، پسته، پوشاک و کفش دارای پتانسیل بالای ورود به بازارهای جدید هستند ولی به دلیل عدم توسعه یافتگی هنوز به این بازارها ورود پیدا نکرده‌اند.

جدول ۳۵- سهم بازار رسته فعالیت‌های اولویت دار استان

سهم بازار فعلی (درصد)	حجم تقاضای موثر بالفعل (درصد)	
۵	۶۰	توریسم و گردشگری
۸۵	۹۰	زعفران
۲۰	۳۰	پوشاک
۱۸	۲۵	تولید کفش و مصنوعات چرمی
۲۰	۳۰	تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو
۲۰	۳۵	تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی
۱۰	۲۰	محصولات لینی
۱۸	۲۴	فرش
۱۰	۳۰	پسته
۶	۱۵	تولید و فراوری گیاهان دارویی

علاوه بر این جهت بررسی سطح تمایز محصولات و خدمات استان، نحوه توزیع کالا یا خدمات به تفکیک حوزه جغرافیایی مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در واقع هر چه محصول یا خدمت سهم بیشتری از بازار در سطح ملی و بین‌المللی داشته باشد، نشان‌دهنده وجود تمایز نسبت به محصولات مشابه و قابلیت کسب ارزش افزوده بیشتر (در صورت توسعه فرایند تولید و ارتقاء زنجیره ارزش) است. شکل زیر این نوع تقسیم‌بندی را نشان داده است.

شکل ۱۶- نحوه توزیع محصول-خدمات به تفکیک حوزه جغرافیایی

همانطور که در شکل فوق نیز نشان داده شده است مناطق جغرافیایی توزیع محصول به سه دسته درون استان (مصرف در درون استان)، سطح ملی و بین‌المللی تقسیم می‌شود. با توجه به این مطلب که برخی از رسته‌های استانی دارای پتانسیل ورود به بازارهای فرا استانی می‌باشند وضعیت آتی آن‌ها نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. به عنوان مثال در رسته تولید و فراوری پسته (وضعیت فعلی) ۳۰٪ محصولات ارائه شده در داخل استان، ۵۰٪ در سطح ملی (به سایر استان‌های همجوار) و ۲۰٪ به بازار بین‌المللی صورت

می‌پذیرد. این درحالی است که در صورت توسعه این رسته، قابلیت ارائه محصولات تا ۶۰٪ در سطح بین‌المللی وجود دارد و با توجه به افزایش تولید صورت گرفته (به دلیل توسعه) توزیع ۲۰٪ از این محصولات پاسخگوی تقاضای استان خواهد بود.

جدول ۳۶- مقایسه رسته‌های منتخب استان بر اساس شاخص‌های سهم بازار و سطح تمایز

رسته / رشته فعالیت	سهم بازار				سطح تمایز ^۵		توضیح (تمایز)	
	استانی		ملی		عمومی ^۶	ملی ^۷		
	بالقوه	فعلی	بالقوه	فعلی				بین‌المللی ^۸
توریسم و گردشگری	۲۰٪	۱۰٪	۵۰٪	۴۰٪	-	-	✓	مزیت منحصر به فرد مکان زیارتی
زعفران	۱۰٪	۵٪	۱۰٪	۱۵٪	-	-	✓	۸۰٪ سطح زیر کشت کشور و شناخته شدن محصول در بازار بین‌الملل
تولید و فراوری گیاهان دارویی	۷۰٪	۵۰٪	۲۰٪	۲۰٪	✓	-	-	نبود تمایز
فرش	۷۵٪	۴۰٪	۲۰٪	۲۰٪	✓	-	-	نبود تمایز
پوشاک	۶۰٪	۲۰٪	۴۰٪	۴۰٪	✓	-	-	نبود تمایز به دلیل عدم توسعه یافتگی
پسته	۳۰٪	۲۰٪	۵۰٪	۲۰٪	-	✓	-	شرایط آب و هوایی خوب و تولید محصول با کیفیت
تولید کفش و مصنوعات چرمی	۷۰٪	۴۰٪	۳۰٪	۴۰٪	✓	-	-	نبود تمایز به دلیل عدم توسعه یافتگی
محصولات لبنی	۴۰٪	۳۰٪	۶۰٪	۵۰٪	-	✓	-	تولید از حجم بالا و سرمایه‌گذاری قوی در آن
تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو	۶۰٪	۵۰٪	۳۰٪	۴۰٪	-	✓	-	سرمایه‌گذاری قوی در این صنعت به دلیل تقاضای بالای محلی
تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی	۵۰٪	۴۰٪	۳۰٪	۴۰٪	-	✓	-	رونق کسب‌وکاری به دلیل وجود صنایع و کسب‌وکارهای نیازمند به بسته‌بندی

بنا بر مطالب بیان شده در جدول فوق، محصولات کشاورزی پسته و لبنیات و سایر محصولات دامی استان که در حال حاضر عمدتاً بصورت فله‌ای و تازه خوری به بازارهای استانی و ملی عرضه می‌شوند در صورت مداخله توسعه‌ای با توجه به کیفیت بالای مواد اولیه آن‌ها، امکان ورود به بازارهای بین‌المللی را دارند. از میان رسته‌های اولویت‌دار استان خراسان رضوی فعالیت‌های گردشگری، پوشاک، کفش و پسته به دلیل عدم توسعه یافتگی هنوز به بازارهای ملی و بین‌المللی وارد نشده‌اند. این درحالی است که وجود تقاضای

^۵ Level of Differentiation

^۶ منظور از عمومی، کالاها و یا خدماتی می‌باشد که دارای تمایز مشخصی نبوده و صرفاً بر اساس تقاضای موجود شکل گرفته است.

^۷ منظور از تمایز در سطح ملی، آن دسته از محصولات و یا خدماتی می‌باشد که نسب به محصولات مشابه در سطح کشور دارای ویژگی‌های مثبت متمایز می‌باشد.

^۸ منظور از تمایز در سطح بین‌الملل، آن دسته از محصولات و یا خدماتی می‌باشد که نسب به محصولات مشابه در سطح بین‌الملل دارای ویژگی‌های مثبت متمایز می‌باشد.

محلی بالفعل استان خراسان به عنوان یکی از پنج شاخص الماس پورتر به وجود آورنده مزیت رقابتی است. لذا در صورت مداخله توسعه‌ای در جهت ارتقاء زنجیره ارزش هریک از محصولات امکان بهبود ارزش افزوده وجود دارد.

پتانسیل ارتقا کار

توسعه رسته فعالیت‌های استان خراسان رضوی در کنار در نظر داشتن سایر عوامل، عموماً به سه طریق اتفاق می‌افتد. حالت اول بقای آن رسته در شرایط فعلی و ادامه فعالیت‌های آن بصورت کنونی است. به عنوان مثال رسته صنایع دستی با محوریت تولید فرش استان به دلیل ماهیت آن و اشتغال موقت و ساختار سنتی، کمتر امکان توسعه و تغییر عملکردی زنجیره ارزش در بخش تولید را داشته و مسیر توسعه آن عمدتاً در گرو توسعه بازاریابی و فروش محصول می‌باشد. در حالت دوم تغییر وضعیت فعلی (نوع محصولات و خدمات) رسته به سایر محصول یا خدماتی دیگر کسب‌وکاری مورد توجه می‌باشد. با توجه به رسته فعالیت‌های موجود در استان خراسان رضوی این رویکرد کمتر مشاهده می‌شود. از نمونه‌های بازر آن می‌توان به تغییر رویکرد در محصول زعفران اشاره نمود. به عبارت دیگر تغییر نگاه مصرف ادویه‌ای محصول زعفران به سمت مصارف دارویی با ارزش افزوده بیشتر محور توسعه این رسته خواهد بود. در حال حاضر قریب به ۹۹٪ از محصول زعفران یا بصورت فله‌ای (۸۰٪) و یا بسته‌بندی شده (۲۰٪) وارد بازار نهایی می‌شود. در صورت تغییر نگاه به این محصول و توسعه محصولات جانبی آن از جمله اسانس، قرص‌های دارویی و امثال آن ارزش افزوده بیش از ۵ برابر خواهد بود. در حالت سوم که توسعه عملکردی و ارتقاء حلقه‌های مفقوده زنجیره ارزش محصول مد نظر می‌باشد، سعی بر آن است تا ارزش افزوده محصول از طریق بهسازی زنجیره ارزش از تامین تا مصرف مورد بررسی قرارگیرد. با توجه با ساختار و ماهیت رسته فعالیت‌های اولویت‌دار استان چنین برداشت می‌شود که تمامی رسته‌ها از این حالت تبعیت کرده و اجرای پروژه‌های توسعه ساختار اقتصادی و کسب‌وکاری لازم به اجرا می‌باشد. به عنوان مثال رسته گردشگری با توجه به ساختار انفرادی خود (تشریح شده در دینامیک منطقه دوم) در کنار ارتقاء کیفیت هر یک از حلقه‌های زنجیره خود در ترانزیت مسافر، ارائه خدمات تفریحی، اقامت، رستوران داری و ... نیازمند ساماندهی فعالان اقتصادی نیز می‌باشد. در مورد رسته فعالیت پسته و سایر محصولات غذایی نیز توسعه حلقه‌های مفقوده بازاریابی، فروش، طراحی و بسته‌بندی از جمله اقدامات محوری خواهد بود و در نهایت رسته فعالیت‌های پوشاک، کفش و سایر مصنوعات چرمی ارتقا کیفیت محصول و طراحی امکان توسعه رسته را فراهم خواهد آورد.

جدول ۳۷- مقایسه رسته‌های منتخب استان بر اساس شاخص‌های پتانسیل ارتقای کار

پتانسیل ارتقا کار			رسته / رسته فعالیت
بقا	تغییر فعالیت	ارتقا	
-	-	✓	توریسم و گردشگری
-	✓	✓	زعفران
-	-	✓	پوشاک
-	-	✓	تولید کفش و مصنوعات چرمی
-	-	✓	تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو
-	-	✓	تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی
-	-	✓	محصولات لبنی
✓	-	-	فرش
-	-	✓	پسته
-	-	✓	تولید و فراوری گیاهان دارویی

اثرات مداخله

از دیگر شاخص‌های مهم در اولویت‌بندی رسته‌های فعالیتهای منتخب استان خراسان رضوی، اثرات ناشی از مداخله اقدامات توسعه‌ای می‌باشد. زیرشاخص‌های اصلی آن شامل قابلیت افزایش درآمد، امکان ایجاد اشتغال برای گروه‌های هدف و قابلیت ورود به بازارهای کشف نشده می‌شود. هریک از این موارد در جدول تصمیم‌گیری اولویت‌بندی نهایی به تفکیک رسته‌های کسب‌وکاری مورد ارزیابی و مقایسه قرار گرفته است.

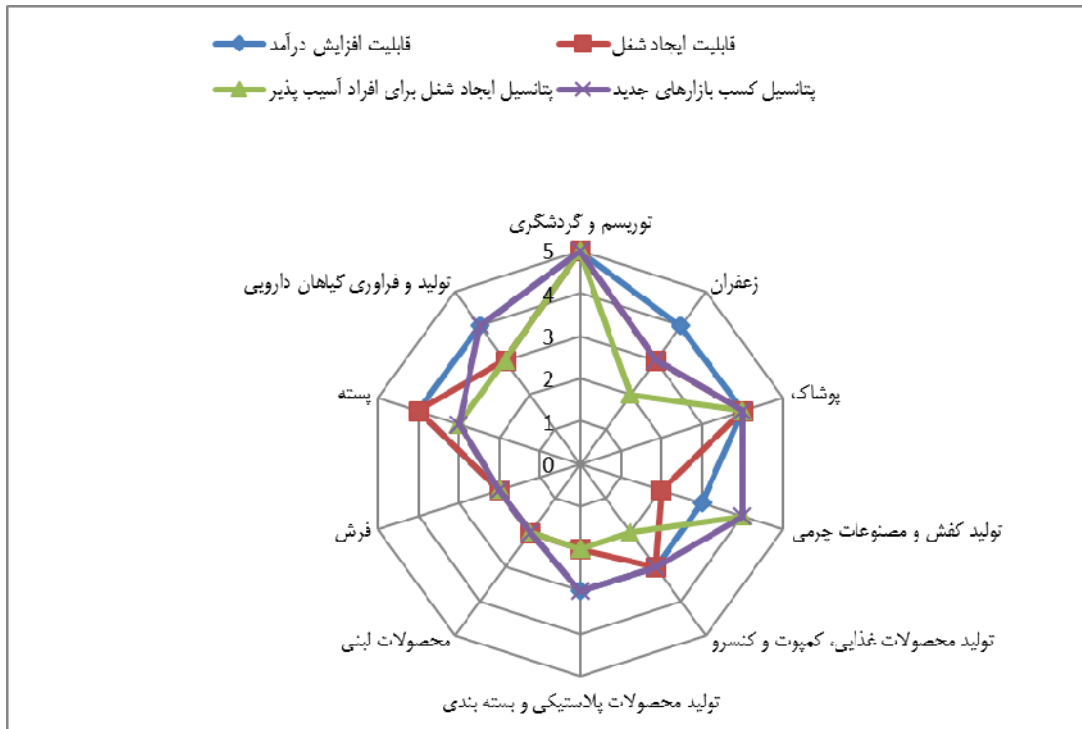
در مورد توسعه رسته‌های فعالیتهای معرفی شده در استان می‌توان چنین بیان داشت که رسته‌های گردشگری و خدمات مربوطه، پسته، پوشاک و کفش با توجه ظرفیت رشد در بازارهای هدف دارای پتانسیل بالایی در ایجاد ارزش افزوده و کسب درآمد هستند و به تبع آن قابلیت توسعه اشتغال‌های مستقیم و غیرمستقیم در این رسته‌ها زیاد است. به عنوان مثال توسعه رسته گردشگری به عنوان محور مداخله توسعه‌ای استان موجب ایجاد ۱۰۰۰۰ شغل مستقیم و ۲۰۰۰۰ نفر بصورت غیر مستقیم در سایر رسته کسب‌وکارهای مذکور، در یک دوره کوتاه مدت خواهد شد.

جدول ۳۸- اشتغال موجود و پیش‌بینی اشتغال آتی رسته‌های اولویت‌دار استان خراسان رضوی

رسته	اشتغال موجود (نفر)	ظرفیت ایجاد اشتغال آتی (نفر) (میزان افزایش اشتغال)
گیاهان دارویی	۸۰۰۰	۵۰۰
زعفران	۱۲۸۰۰۰	۲۰۰۰
پسته	۲۵۰۰۰	۱۰۰۰
کفش	۱۲۰۰۰	۱۰۰۰
پوشاک	۶۰۰۰۰	۷۰۰۰
فرش	۹۵۰۰۰	۱۰۰۰
گردشگری	۱۸۰۰۰۰	۳۰۰۰۰
صنایع پلاستیک	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰
صنایع لینی	۲۰۰۰۰	۱۰۰۰
صنایع غذایی (کیک، کلوچه کمپوت و کنسرو)	۴۰۰۰۰	۴۰۰۰
جمع	۵۷۸۰۰۰ نفر	۴۸۵۰۰ نفر

رسته‌های فعالیتهای گردشگری و خدمات واسطه، تولید محصولات زعفران، پسته و میوه‌های هسته‌دار استان به واسطه رابطه تنگاتنگ با سایر رسته‌های استان دارای بیشترین اثرگذاری بر زیرشاخص‌های معرفی شده می‌باشد. ظرفیتهای نهادی و سازمانی این استان نیز دارای بیشترین قابلیت همکاری جهت توسعه این رسته‌ها است. در واقع رسته‌های فعالیتهایی که بر پایه مزیت‌های استان شکل گرفته‌اند شرایط مطلوب‌تری برای توسعه دارند. اثرات مداخله به تفکیک هریک از معیارهای مطرح شده به ازای رسته‌های معرفی شده در شکل زیر نشان داده شده است.

شکل ۱۷- مقایسه رسته‌های منتخب استان بر اساس شاخص‌های اثرات مداخله‌ای

ظرفیت توسعه پذیری رسته فعالیت

این شاخص نیز به عنوان آخرین شاخص اولویت بندی رسته فعالیت‌های استانی بیان کننده ظرفیت توسعه پذیری رسته فعالیت مورد نظر خواهد بود. در این راستا از زیرشاخص‌هایی همچون سرمایه اجتماعی، ارتباط بین نهادها و دستگاه‌های متولی و رابطه بین تشکل‌های اقتصادی مربوط به رسته جهت تحلیل ظرفیت توسعه پذیری هر رسته استفاده شده است. به عنوان مثال رسته فعالیت گردشگری و کشاورزی با محوریت محصولات زعفران، پسته و گیاهان دارویی استان دارای ظرفیت بالایی به لحاظ توسعه پذیری در استان می‌باشند. بعلاوه به دلیل قابلیت بالای درآمدزایی رسته گردشگری، جذابیت سرمایه‌گذاری بیشتری نسبت به سایر رسته‌ها را دارد. جدول زیر شاخص اصلی این حوزه را مورد بررسی قرار داده است. شاخص‌های جذابیت سرمایه‌گذاری، سرمایه اجتماعی رسته، رابطه بین نهادی دستگاه‌های متولی توسعه مرتبط با رسته، رابطه بین تشکل‌های مرتبط با هر رسته بر اساس نظرات خبرگان ارزیابی شده است.

جدول ۳۹- مقایسه رسته‌های منتخب استان بر اساس شاخص‌های ظرفیت توسعه پذیری

ظرفیت توسعه پذیری رسته فعالیت‌های اولویت دار				
جذابیت سرمایه‌گذاری	سرمایه اجتماعی رسته	رابطه بین نهادهای دستگاه‌های متولی توسعه مرتبط با رسته	رابطه بین تشکلهای مرتبط با رسته	مقدار ۱: ضعیف، ۲: متوسط، ۳: مناسب
توریسم و گردشگری	۳	۱	۲	۳
زعفران	۳	۱	۱	۱
پوشاک	۳	۳	۱	۳
تولید کفش و مصنوعات چرمی	۱	۲	۱	۲
تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو	۳	۱	۲	۲
تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی	۱	۲	۱	۱
محصولات لبنی	۳	۲	۲	۱
فرش	۳	۱	۳	۳
پسته	۲	۳	۳	۱
تولید و فراوری گیاهان دارویی	۲	۲	۳	۱

۳،۲،۴ جمع بندی و معرفی اولویت‌های نهایی کسب‌وکاری استان خراسان رضوی

مزیت‌های اصلی استان خراسان رضوی بر سه ویژگی وجود (۱) منابع طبیعی، اقلیمی و آب و هوایی، (۲) وجود مرز مشترک با کشورهای افغانستان و پاکستان و همچنین (۳) وجود بارگاه حضرت امام رضا(ع) می‌باشد. مزیت زیارتی استان به عنوان مولد اشتغال استان است که بیش از ۳۰٪ اشتغال استان بصورت مستقیم و ۵۰٪ اشتغال استان بصورت غیرمستقیم در آن به چشم می‌خورد. تحلیل‌های میدانی نشان می‌دهد به دلیل عدم توسعه یافتگی ساختار کسب‌وکاری استان، عمده مشاغل بصورت غیررسمی فعال بوده و شبکه‌های نامتعارف و بعضاً مضر اقتصادی، در آن شکل گرفته است. مزیت‌های اصلی استان سبب شده است که چندین رسته کسب‌وکاری در منطقه ایجاد شده و بسیاری از رسته‌های کسب‌وکاری تحت تاثیر آن از رونق مناسبی برخوردار باشند. رسته فعالیت‌های خدمات گردشگری در مناطق مشهد، نیشابور و اطراف آن، پوشاک، کفش، زعفران و موارد دیگر (بیان شده در جدولی زیر) از جمله مهمترین رسته‌های کسب‌وکاری استان هستند که حدود ۶۰۰ هزار نفر از اشتغال استان را در خود جای می‌دهند. همانطور که در ابتدای این فصل نیز عنوان شد، این گزارش به شناسایی ۳۸ رسته مزیت‌دار استان ختم شده است. با اولویت‌گذاری این رسته‌های کسب‌وکاری بر اساس معیارهای همچون میزان اشتغال و توان اشتغال‌زایی پایدار، تأثیر بر اقتصاد خانواده و معیشت ساکنان، قابلیت اتصال به زنجیره‌های ارزش جهانی، توسعه پذیری، شدت مصرف انرژی، تأثیر بر محیط زیست و ... منجر به شناسایی ۱۰ رسته شد. این ۱۰ رسته در بردارنده‌ی ترکیب اصلی اشتغال بخش‌های مولد استان در رسته‌های شناسایی شده می‌باشند

و در نتیجه مداخله توسعه‌ای در آن‌ها می‌تواند منجر به پایداری اقدامات توسعه‌ای و در نتیجه ایجاد اشتغال پایدار گردد. رسته‌های اولویت‌دار که بر این اساس انتخاب شده‌اند مبنای برنامه توسعه کسب‌وکارهای پایدار استان هستند.

۱. توریسم و گردشگری
۲. زعفران
۳. پوشاک
۴. تولید کفش و مصنوعات چرمی
۵. تولید محصولات غذایی، کمپوت و کنسرو
۶. تولید محصولات پلاستیکی و بسته‌بندی
۷. محصولات لبنی
۸. فرش
۹. پسته
۱۰. تولید و فراوری گیاهان دارویی

هریک از رسته‌های معرفی شده بعد از تحلیل‌های میدانی با استفاده از مدل‌های توسعه کسب‌وکاری در نهایت اولویت‌بندی شده‌اند. لیست زیر اولویت رسته‌های استان به منظور شروع پروژه‌های توسعه را نشان می‌دهد. این اولویت‌بندی با استفاده از روش TOPSIS به عنوان یکی از روش‌های مناسب تصمیم‌گیری چند معیاره و با در نظر گرفتن تمامی شاخص‌های مورد بحث انجام شده است.